

"מפרי הארץ"

"פרשת ויחי"

"בית יוסף"

"המלאך הגאל אותי מכללך יברך את הנערים ויקרא בהם שמי ושלם אבותי אברהם ויצחק ויחזיקו לי כמו לרוב בְּקָרְבַּי הָאָרֶץ"

רמב"ן: וטעם ויקרא בהם שמי - אמר רבי אברהם שנקראו ישראל על שם אפרים כאשר הם נקראים זרע אברהם יצחק ויעקב. ואינו נכון כי הכתוב אמר "בהם" והנה לא נקראו על שם מנשה, ואולי בעבור שיקראו בית יוסף. והנכון שיעמוד זרעם ושםם ויהיה שם אברהם יצחק ויעקב נזכר בהם לעולם.

רבי אליהו מזרחי: יברך את הנערים מנשה ואפרים. הוצרך לפרש זה אף על פי שהוא מובן מעצמו, מפני שכתוב אחר זה (פסוק כ) "ויברכם ביום ההוא לאמר" וגו', דמשמע שעדיין לא ברכם, והיה עולה על הדעת שאלה הנערים הנזכרים פה הם בני יוסף הקטנים שלא היו ראויים להביאם לאביו לרוב קטנותם. אלא שעם כל זה הוכרח לומר שהם מנשה ואפרים, מפני שהברכה הזאת היא מברכתו של יוסף, כדכתיב (פסוק טו) "ויברך את יוסף", והברכה האחרת היא של מנשה ואפרים.

מלבי"ם: המלאך הגאל אתי מכל רע. שהנהגת יעקב שהיתה דומה כרועה ירעה צאנו כן היתה הנהגתו עפ"י הטבע לא בנסים גלויים, א"כ היתה ההנהגה ע"י מלאך ושליח מה' לא עפ"י ההשגחה הנסיית בעצמה שזה לא תהיה ע"י מלאך ושליח רק מה' בעצמו ובכבודו. יברך את הנערים, בשתי הנהגות אלה יברך את הנערים, שנגד הנהגה הטבעית שהצליח בה יעקב אמר ויקרא בהם שמי, ונגד הנהגה הנסיית שבה הצליחו אבותיו אומר ויקרא בהם שם אבותי אברהם ויצחק, ור"ל כי את אפרים ברך בימין, שהימין מורה תמיד על הנהגה הנסיית שימין ה' עושה חיל למעלה מדרך הטבע, ואת מנשה ברך ביד שמאל שמורה על הנהגה הטבעית המתיחסת לשמאל, אמר ששני הברכות ושני הנהגות האלה יהיו גם לטובה עד שידגו לרוב.

בגמרא פסחים: (דף קי"ח). ואמר רבי יוחנן קשין מזונותיו של אדם יותר מן הגאולה. דאילו בגאולה כתיב המלאך הגאל אתי מכל רע - מלאך בעלמא, ואילו במזונות כתיב האלהים הרעה אתי.

מהרש"א: האלהים הרועה גו' וכמ"ש במסכת תענית דד' מפתחות ביד הקדוש ברוך הוא וחשיב מפתח של פרנסה בהדייהו אבל בגאולה כתיב המלאך הגואל גו' וכן כתיב בגאולת ישראל בעולם הזה ומלאך פניו הושיעם אבל בגאולה דלעתיד קאמר בחמלתו הוא גאלם.

הרחב דבר: והנה אמר יעקב לענין פרנסה האלהים, ולענין גאולה המלאך, באשר ראה ברוה"ק כי כך תהיה המעלה היותר גבוה של זרע יוסף, וכדאי' במגילה ד"ג שבשעה שראה יהושע ביריחו את המלאך א"ל אמש ביטלתם תמיד של בין הערבים ועכשיו ביטלתם תלמוד תורה א"ל יהושע על איזה מהם באת א"ל המלאך עתה באתי, וכבר נדחקו רש"י בסנהדרין דמ"ד והתוס' כאן להראות רמז לזה הדרוש, ויותר תמוה דלפי שטח המאמר משמע שהמלאך בא נגד ישראל בשביל החטא, והרי בפשטא דקרא אינו כן, וגם במדרש בפ' זו מבואר שצווח המלאך מתוך צפורני רגליו של יהושע וא"ל אל תדיחני כשם שדיחני משה רבך, אלא כך הענין, יהושע ידע ודאי שהמלאך בא לעזור את ישראל, [והא דמקשה בגמ' מהא שאין נותנים שלום בלילה וכו', לא כפרש"י שם שהוכיח שהיה לילה דאי ביממא היה מכירו כו', אלא כפי' הרמ"ה בנימוקי סנהדרין מדכתיב שם ויהי בלילה ההוא].

אלא: שהיה קשה לו ביאת המלאך, שהרי במדבר היה מתנהג הכל ע"י הקדוש ברוך הוא בכבודו ית', הן בעניני פרנסת ישראל הן בהגנה מכל דבר רע, כמש"כ ימינך ה' נאדרי בכח ימינך ה' תרעץ אויב, ובשעת העגל עלה בדעת שיהיה ע"י מלאך, ולא הניח משה גם על אחד משני הדברים כמבואר יפה בפ' תשא, ועתה כשבא המלאך והיה מוקשה הדבר ליהושע, א"ל המלאך שזה בא על החטא אתמול ביטלתם וכו' ועכשיו כו', ע"כ באתי אני בשליחות הקדוש ברוך הוא למענכם ולא הוא ית' בכבודו.

והנה ידוע שאין מלאך אחד עושה שני שליחות, הבין יהושע שלא בא המלאך אלא לדבר אחד, והשנית תהיה עוד ע"י הקדוש ברוך הוא בכבודו ית', והיינו ששאל הלנו אתה, אם בשבילנו באת להספיק צרכינו, או לצרינו, פי' על דבר צרינו היינו למלחמה עליהם, והשיב המלאך כי אני שר צבא ה', הלא חרב שלופה ביד, כשר הצבא, ולא באתי במגל וכדומה כלי הפרנסה, מזה תבין אשר עתה באתי, לצורך השעה שהוא עת המלחמה ולא על פרנסה שהוא ענין תמיד.

והנה כבר נתבאר כ"פ שעסק התורה הוא חרב ומגן של ישראל, ועסק העבודה הוא מקור חקם של ישראל, נמצא אם היה המלאך בא בשביל מלחמתם של ישראל, ידוע שבשביל עון ביטול תלמוד תורה בא להקטין מעלתם, ואם בשביל פרנסה בא, ידוע שבשביל ביטול התמיד בא להקטין מעלתם, וע' מש"כ לעיל י"ד י"ד בהר"ד. אחר כ"ז מבואר הברכה שראה יעקב דלפרנסה יהיה ע"י זרע יוסף בהשגחת האלהים הרועה וגו', ובהגנה יהיה ע"י המלאך הגואל וגו'.

"גו' עלבתי"

"מפרי הארץ"

הלכה

אורז זויים

א' נגע בין שבכוס הקידוש האם נפגם הקידוש?

תשובה: לא נפגם. (עיין סימן קפ"ב)

ב' יצא להתפנות באמצע ברכה מ"ז להיכן חוזר?

תשובה: מ"ח ולהלכה חוזר לתחילת הברכה שנמצא בה. (עיין סימן קפ"ג)

אבן העזר

א' החזיק בנכסי אשתו האם הוא חזקה?

תשובה: לא. (עיין סימן פז')

ב' אחר שהחזיק בנכסי אשת איש האם הוא חזקה?

תשובה: לא. (עיין סימן פ"ז)

יורה דעה

א' האם אשה יכולה לישאל על נדרה לאחר שבעלה קיים?

תשובה: מח' שו"ע ורמ"א והרמ"א מחמיר. (עיין סימן רל"ד)

ב' האם אשה יכולה להישאל על נדרה לאחר שעבר יום שמעו של הבעל?

תשובה: יכולה. (עיין סימו רל"ד)

חושן משפט

א' האם אדם שעושה קניין חזקה בלא כוונה האם קנה?

תשובה: בהפקר לא מועיל ובמקח י"א שמועיל. (עיין סימן רע"ה וקצ"ב)

ב' האם מועילה אכילת פירות כקניין חזקה?

תשובה: בהפקר לא ובנכסי חברו מ"ח שו"ע ורמ"א. (עיין סימן רע"ה וקצ"ב)

"ברכת הבנים"

"ויברכם ביום ההוא לאמר בך יברך ישראל לאמר ישימך אלקים כאפרים וכמנשה"

חידושי הגרי"ז: צ"ב מהי הברכה בך יברך ישראל כאפרים וכמנשה, וביאר הגרי"ד צ"ל דהנה כל השבטים גדלו והתחנכו על ברכי יעקב אבינו בארץ כנען וזכו עי"כ להיות שבטי יה, אך מנשה ואפרים לא זכו לכך, ולא עוד אלא שגדלו בארץ מצרים מקום הטומאה של ע"ז וג"ע כדאי' בחז"ל, ואעפ"כ זכו להגיע למדריגת השבטים, זהו הברכה שמברכים כל אדם מישראל שלא יהיה מושפע מסביבתו תהא אשר תהא כאפרים ומנשה בארץ מצרים.

באר מים חיים: אומרו בך ולא בכם כי הלא לשניהם בירך, נראה לרמז שברכם בתורה הניתנה בכ"ב אותיות כלומר שיזכו לתורה וזה אומרו בך יברך ישראל כלומר כי אני ששמי ישראל מברך אתכם בבחינת ב"ך שהוא כ"ב אותיות התורה, ובודאי מי שזוכה לתורה מה חסר מאתו כי הלא עוסקי תורה נקראים מלכים כמאמר חז"ל (עיין גיטין ס"ב א) מאן מלכי רבנן, וכלום חסר מבית המלך. והאמת שכל מיני טובות וישועות וברכות וגאולות ורפואות וכל צרכי כל העולמות כולם הכל בהתורה כי היא חיות כולם שבה נברא כולם כמאמר חז"ל (ריש בראשית רבה) בי הביט וברא את העולם, ולא עוד אלא שבה צפון וטמון אור הגנוז לצדיקים שלא שזפתו עין רואה ולא חמי נבואן חזוונתא כמבואר בזוה"ק ומי שזוכה להגות באמרי תורה לשמה הרי הוא זוכה לאותו אור הגנוז המופלא הלזה.

”מפרי הארץ”

סימן י”ד

בעניין: דיני ציצית שעשאן אינו יהודי, נשים, וטלית שאולה.

תשובה: להתפלל בה יברך ולעלות לתורה אם נתכוון לקנותה ומתעטף בה יכול לברך אך לכתחילה עדיף לבקש במתנה ע”מ להחזיר.

ז: שאל פראק שיש לו ד' כנפות וציציות האם יברך?

תשובה: לא יברך וי”א שיברך וכל בדרך החיים שיותר טוב שיכוון שלא לקנות שלא יצטרך לברך לכולי עלמא.

ח: קיבל במתנה ע”מ להחזיר והחזיר למחרת אחרי התפילה האם יצא יד”ח ומ”ה אם נקרעה הציצית באונס?

תשובה: לא יצא יד”ח.

ט: הלוקח טלית חברו שלא מדעתו האם יברך ובמה יזהר?

תשובה: דווקא באקראי ויכול לברך וראוי ליזהר שאם הבעלים כאן שיבקש ממנו ובדרך החיים כל שיותר טוב שיכוון שלא לקנות ולא יברך.

י: האם מותר להשתמש בספר של חברו מ”ה אקראי מ”ה סידור ומ”ה בזמנינו?

תשובה: אסור והעולם נוהגים יותר בסידור ואיני יודע היתר לזה ובזמנינו יש מקילים באקראי.

א: מ”ה הטלת ציצית בבגד לכתחילה ובדיעבד ע”י גוי אישה קטן בן י”ג שלא הביא ב’ שערות?

תשובה: אישה למחבר כשר לרמ”א לכתחילה לא בדיעבד כשר גוי פסול קטן פסול ויש מקלים בגדול עומד ע”ג אפי’ לכתחילה ובן י”ג שנה אין להחמיר אפי’ לכתחילה בעומד ע”ג ובדיעבד כשר אפי’ לא עומד ע”ג.

ב: האם כשר קטן לעשיית סוכה ולולב?

תשובה: לר”ת פסול דכל שאינו במצווה אינו בעשיה.

ג: מ”ה קטן שהטיל ציציותיו לעצמו בקטנותו וכשיגדיל?

תשובה: אם הגיע לחינוך מותר גם כשהגדיל כשיודע בעצמו שהטילם אז לשמה.

ד: מ”ה לכתחילה ובדיעבד הטלת הציציות במחשבה לשמה בלי דיבור?

תשובה: לכתחילה יאמר ובדיעבד מהני כשחשב.

ה: מ”ה נתכוון לשמה בציצית הראשונה ובשאר ג’ כנפות עשה סתמא?

תשובה: כשר.

ו: שאל טלית מצויצת בשביל להתפלל בה האם יברך ומ”ה לעלות לתורה וכיצד ינהג?

"מפרי הארץ"

"מבלית הוועד"

מהרב אריה הכהן איכוביץקי שליט"א

עשרה בטבת אם היה חל בשבת

ידוע מה שכתב בב"י סי' תק"נ בשם אבודרהם שאם היה חל עשרה בטבת בשבת לא היו דוחים אותו ליום אחר, והנימוק כי כתוב בו "בעצם היום הזה", כמו ביוכ"פ וסיים הב"י ולא "ידעתי מנין לו", וההסבר כי מלבד שדברי האבודרהם הם דעת יחיד לכאורה כי מצינו מרש"י במגילה ה. מפורש לא כך וכן ברמב"ם ה' תעניות שכתב בסתמא שכולם דוחים שבת, מלבד הא"ר שהביא שכן מצא בתשו' הגאונים, ובגר"ח כתב כן בשם הבה"ג [ולא מצאנו] גם צ"ב מכמה אנפי וכמו שכתב הב"י לא ידעתי מנין לו, א. מהיכן קיבל האבודרהם לדרוש כן מה שלא מצינו בחז"ל, ב. ביוכ"פ עצמו ביומא פא. דרשינן משהו אחר מהפסוק "בעצם היום הזה", ג. הפסוק בעצם היום הזה הוא בנביא יחזקאל [כ"ד ב'] ושם כתוב הלשון "בן אדם כתוב לך את שם עצם היום הזה סמך מלך בבל אל ירושליים בעצם היום הזה" ולא נראה כ"כ שהפסוק עוסק שם בענין קביעת צום עשרה בטבת, רק בזכריה כתיב צום העשירי וגו' ואולי תחילת הפסוק איר ע"ז וצ"ע. [אמנם באו"ש ה' תעניות ה' ו' הביא לאבודרהם ראייה מגמ' בעירובין מ:]

גם עצם חידושו צ"ב בסברא מה טעם נשתנה עשרה בטבת מכל הצומות שקבעו ליום זה דווקא ולא נדחה ליום אחר, עוד יש מעירים למאי נפק"מ כתב האבודרהם להאי דינא הרי בזה"ז לא מקדשים ע"פ ראייה ולא יצא לעולם בשבת, אמנם יתכן שבא בעיקר לחדד תחילת דבריו כשיחול בער"ש שמתענים אפי' שנכנס לשבת מעונה וע"ז מחזק שאפי' היה חל בשבת היו צמים.

ב. ובאמת יש שרצו לומר שגם האבודרהם לא התכוון שיצומו ממש בשבת, רק שאינו נדחה ליום אחר ואה"נ אם יקרה שחל בשבת יתבטל הצום לגמרי, ובלשונו יש משמעות כזו כי כתב רק **לא ידחוהו ליום אחר**, אבל עדיין הדבר צריך הסבר מה מיוחד ביום זה שלא נדחה כי נראה שבעיני דווקא תאריך זה יותר מצומות אחרים ומה נשתנה.

ג' ביאורים בדברי האבודרהם

א. הפשט הפשוט בדברי האבודרהם שעשרה בטבת חמיר לן יותר משאר צומות הוא כי הוא **אתחלתא דפורענותא** וממנו נמשך כל ענין החרב, וכמו שמצינו בט' באב שצמים בט' ולא ב', כי שם התחיל הפורענות כמבואר במס' תענית, וכן מבואר ביערות דבש, אמנם בלשון האבודרהם לא כ"כ נראה כן כי לפי"ז הוא לא שייך כ"כ לפסוק בעצם היום הזה.

ב. ביאור נוסף מפורסם בשם הגר"ח [סטנסטל] ששונה עשרה בטבת משאר צומות כי עשרה בטבת נתקן על **יום זה** דדוקא, ואילו שאר צומות **על החודש** באופן כללי, והמקור לזה מלשון הפסוק **בעצם היום הזה**, ויסוד הדברים כבר נמצא במנ"ח [ש"א] על כל הד' צומות שעיקר תקנתם היתה על החודש באופן כללי ולא על התאריך המסוים, ועיקר ראייתו מלשון הפסוק בזכריה צום הרביעי וצום החמישי וגו' שקאי על החודש, ועוד כמה ראיות הביא לזה יעו"ש, אלא שהמנ"ח לא מחלק בין הצומות, והגר"ח נקט לחלק בזה בין שאר הצומות לעשרה בטבת כי כתוב שם בעצם היום הזה ומכח שתיקנו חז"ל דווקא על יום זה ולא על החודש באופן כללי, [והטעם עדיין צ"ב למה תיקנו כן] והוסיף הגר"ח שהוא כעין תענית חלום שיכול להתענות בשבת.

ולכאורה לא היה צריך להוסיף את זה רק לומר לנו שיש יסוד להא דמתענים אפי' בשבת כשיש צורך בזה כמו תענית חלום, ה"ה בעשרה בטבת שיש ענין של "בעצם יום הזה" צמים אפי' בשבת, אלא שעדיין יש לחלק דהתם הוא עונג לו ולכן שרי כי אין כאן ביטול עונג שבת, אבל הכא ב' בטבת כל ההתר הוא רק כי תיקנו על התאריך המסוים הזה ואין לדחותו, אבל עכ"פ מצינו ששייך להתענות בשבת במקום צורך, ולענין ביטול עונג שבת שהוא **דברי קבלה**, י"ל שגם הצום הוא דברי קבלה, וא"כ יש כאן דברי קבלה של עונג שבת כנגד דברי קבלה של הצום, **ושב ואל תעשה עדיף** לכן צריך להתענות ולא לאכול.

ג. בחת"ס [תורת משה על ז' אדר] מובא ביאור ע"ד **דרוש** למה ידחה שבת, שכמו באותו יום שסמך מלך בבל על ירושליים ישבו ב"ד של מעלה ודנו האם להחריב הבית עד שגברו משמאילים להחריב היכלו רח"ל, כיון שכל דור שלא נבנה ביהמ"ק כאילו נחרב בימיו נמצא שבכל שנה ושנה מתחדש חורבן חדש וזה בהגיע יום עשרה בטבת שהתחיל אז משפט החרבן כמו"כ **בכל שנה יושבים ב"ד של מעלה וגוזרים** החרבן של כל שנה ושנה, ומוסיף לבאר שכמו תענית חלום מתענים בשבת כי אינו תענית על העבר אלא שמבטל בזה העונש שמוטל עליו ח"ו לעתיד לבא א"כ לא נחשב לו לביטול עונג שבת.

כמו"כ עשרה בטבת אינו כשאר צומות על צרת העבר אלא על ביטול צרה **העתידה** [היינו דין שמים האם להחריב] א"כ עונג ודוחה שבת עכ"ד, ואמנם להלכה לא מצינו חומרא יותר ב' בטבת, אבל ראוי לדעת שמובא בתו"ח בס' תק"נ שרצה להחמיר ב' בטבת גם בשאר עינויים. ולא מצינו כן בפוסקים.

ויש להתעורר בזה כמה צריכים להשתדל ביום זה של עשרה בטבת לשפוך שיח לפני אבינו שבשמים שיגזור עלינו בב"א שיבנה בית המקדש, ושערי דמעות לא ננעלו, ומובא במדרש שאפי' נבוכדנצר הבין כח הדמעות שאמר "אלוקיהם של אלו אינו עומד בדמעות" ולכן לא הרשה להם לבכות ביציאתם מירושליים רק בבבל שנאמר: שם ישבנו גם בכינו.

וכבר כתב החסיד יעב"ץ: שנראה בעיניו שעיקר השמדות והצרות רח"ל בכל הדורות הוא כי שכחנו את ירושלים ויצא האבל הלזה מליבנו ע"כ כמת נשכחנו ח"ו, ויעזור ד' שנזכה לזכור את ירושלים וגלות השכינה ובהז' יגזור עלינו לראות בנחמת ציון וירושליים בב"א.